

APUNTS

Ànnia

2024-11-19

CONFIGURAR L'ESPAI DE TREBALL

Al final del vídeo 1 explica com linkar el repositori de github i el projecte R. Primer hem descarregat des de la pàgina de GEO el dataset que volien i a més hem carregat les dades de github per tenir-les a l'entorn. Per descarregar el dataset ho hem fet des de: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/geo/query/acc.cgi?acc=GSE27174> (<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/geo/query/acc.cgi?acc=GSE27174>) el fitxer GSE27174_RAW.tar. Per simplement carregar les dades de github, a la terminal he escrit: git clone https://github.com/ASPteaching/Análisis_de_datos_omicos-Ejemplo_1-Microarrays.git (https://github.com/ASPteaching/Análisis_de_datos_omicos-Ejemplo_1-Microarrays.git)

Search for

DataSet Record GDS4155: Expression Profiles Data Analysis Tools Sample Subsets			
Title:	Dopaminergic transcription factors Ascl1, Lmx1a, Nurr1 combined effect on embryonic fibroblasts		
Summary:	Analysis of induced dopaminergic (iDA) neurons generated from E14.5 mouse embryonic fibroblasts (MEFs) reprogrammed by infection with lentiviruses expressing dopaminergic transcription factors Ascl1, Lmx1a and Nurr1. Results provide insight into the molecular basis of MEF to iDA reprogramming.		
Organism:	<i>Mus musculus</i>		
Platform:	GPL6246: [MoGene-1_0-st] Affymetrix Mouse Gene 1.0 ST Array [transcript (gene) version]		
Citation:	Caiazza M, Dell'Anno MT, Dvoretzkova E, Lazarevic D et al. Direct generation of functional dopaminergic neurons from mouse and human fibroblasts. <i>Nature</i> 2011 Jul 3;476(7359):224-7. PMID: 21725324		
Reference Series:	GSE27174	Sample count:	8
Value type:	transformed count	Series published:	2011/07/04

WEB GEO

A més, hem configurat les dreceres de treball:

```
setwd("/Users/annia/Desktop/UOC/DADES ÒMIQUES/ACT2.2/Series GSE27174")
WorkingDir <- getwd()
DataDir <- file.path(WorkingDir, "dades")
ResultsDir <- file.path(WorkingDir, "resultats")
```

Hem creat les dreceres de dades i treball.

CARREGUEM LES DADES I LES ORGANITZEM

Creen un excel format csv on han posat els noms dels datasets descarregats, si són cas o control, un color segons si són cas o control i finalment un short name. Una vegada creat, l'importem:

Samples (8)

 [Less...](#)

GSM671653 Fibroblasts dopaminergic induced rep1
GSM671654 Fibroblasts dopaminergic induced rep2
GSM671655 Fibroblasts dopaminergic induced rep3
GSM671656 Fibroblasts dopaminergic induced rep4
GSM671657 Fibroblasts not induced rep1
GSM671658 Fibroblasts not induced rep2
GSM671659 Fibroblasts not induced rep3
GSM671660 Fibroblasts not induced rep4

Info per passar a csv

```
library(readr)
targets <- read_delim("dades/targets.csv", delim = ";", escape_double = FALSE, trim_ws = TRUE)
View(targets)
```

Per tant ja tenim els arxius cel i targets.csv. Ara farem el codi d'ànalisi. Carreguem tots els paquets que ens ha dit:

```
if (!require(BiocManager)) install.packages("BiocManager")
installifnot <- function(pkg) {
  if (!require(pkg, character.only = T)) {
    BiocManager::install(pkg)
  }
}
# BiocManager::install() # Actualiza paquets instal·lats
BiocManager::install("arrayQualityMetrics")
library(arrayQualityMetrics)
installifnot("pd.mogene.1.0.st.v1")
installifnot("mogene10sttranscriptcluster.db")
installifnot("oligo")
installifnot("limma")
installifnot("Biobase")
installifnot("arrayQualityMetrics")
installifnot("genefilter")
installifnot("annotate")
installifnot("xtable")
installifnot("gplots")
installifnot("G0stats")
```

Ara crea l'AnnotatedDataFrame:

```
library(Biobase) #carreguem biobase
targetsDF <- read.csv(file = file.path(DataDir, "targets.csv"), header = TRUE, sep = ";") #llegim el fitxer targets
# ara ja deixa preparats UNS ÍTEMS per després poder generar plots i etc
sampleNames <- as.character(targetsDF$ShortName)
sampleColor <- as.character(targetsDF$Colors)
# Crea un objecte AnnotatedDataFrame
targets <- AnnotatedDataFrame(targetsDF)
```

Annotated Data Frame**Expression Set**

Emmagatzema metadades sobre les mostres en un experiment.	És una estructura més complexa que combina dades d'expressió gènica amb metadades de les mostres i dels gens.
Conté informació com ara el grup experimental, el sexe, l'edat, etc., de cada mostra.	Conté la matriu d'expressió gènica (on les files són gens i les columnes són mostres), un <code>AnnotatedDataFrame</code> per a les metadades de les mostres i un altre <code>AnnotatedDataFrame</code> per a les metadades dels gens (com ara anotacions de funcions o vies).
S'utilitza per organitzar i descriure les mostres en un estudi.	És la estructura principal per emmagatzemar i analitzar dades d'expressió gènica en Bioconductor.
Resum:	Resum: <code>ExpressionSet</code> : Combina dades d'expressió, metadades de mostres i metadades de gens.
<code>AnnotatedDataFrame</code> :	
Metadades de les mostres o dels gens.	

Ara el que farem és llegir els arxius CEL i complementar la informació que tenim:

```
CELfiles <- targetsDF$fileName #agafem els noms dels arxius CEL
rawData <- read.celfiles(file.path(DataDir, CELfiles), phenoData = targets)
```

```
Reading in : /Users/annia/Desktop/UOC/DADES ÒMIQUES/ACT2.2/Series GSE27174/dades/GSM6
71653.CEL
Reading in : /Users/annia/Desktop/UOC/DADES ÒMIQUES/ACT2.2/Series GSE27174/dades/GSM6
71654.CEL
Reading in : /Users/annia/Desktop/UOC/DADES ÒMIQUES/ACT2.2/Series GSE27174/dades/GSM6
71655.CEL
Reading in : /Users/annia/Desktop/UOC/DADES ÒMIQUES/ACT2.2/Series GSE27174/dades/GSM6
71656.CEL
Reading in : /Users/annia/Desktop/UOC/DADES ÒMIQUES/ACT2.2/Series GSE27174/dades/GSM6
71657.CEL
Reading in : /Users/annia/Desktop/UOC/DADES ÒMIQUES/ACT2.2/Series GSE27174/dades/GSM6
71658.CEL
Reading in : /Users/annia/Desktop/UOC/DADES ÒMIQUES/ACT2.2/Series GSE27174/dades/GSM6
71659.CEL
Reading in : /Users/annia/Desktop/UOC/DADES ÒMIQUES/ACT2.2/Series GSE27174/dades/GSM6
71660.CEL
```

```
# fa servir la funció read.celfiles i els combina en un objecte.
# file.path(dataDir, CELfiles) construeix un ruta completa pels arxius CEL, que
# genera una ruta per a cada un. phenoData=targets-->es fa servir aquest
# objecte com la info fenotípica (metadades de les mostres) associades a les
# dades d'expressió
rawData
```

```

GeneFeatureSet (storageMode: lockedEnvironment)
assayData: 1102500 features, 8 samples
  element names: exprs
protocolData
  rowNames: 1 2 ... 8 (8 total)
  varLabels: exprs dates
  varMetadata: labelDescription channel
phenoData
  rowNames: 1 2 ... 8 (8 total)
  varLabels: fileName grupos ShortName Colors
  varMetadata: labelDescription channel
featureData: none
experimentData: use 'experimentData(object)'
Annotation: pd.mogene.1.0.st.v1

```

exprs(rawData) #cada fila representa un gen/sonda del microarray i cada columna és una mostra. Els valors són els nivells d'expressió de cada gen.

	1	2	3	4	5	6	7	8
1	5804	4154	10979	6825	6780	7335	10652	5293
2	74	70	156	100	105	94	201	79
3	5691	4192	10243	7134	6666	6819	10532	5183
4	65	73	92	154	134	82	92	70
5	45	44	143	52	58	51	228	113
6	71	86	68	51	86	78	114	54
7	6977	5210	10943	7491	8056	7430	11541	5794
8	84	62	138	66	144	77	143	78
9	6412	4965	11722	7154	7690	7554	11419	5885

[reachedgetOption("max.print") -- omitted 1102491 rows]

EXPLORACIÓ I CONTROL DE QUALITAT

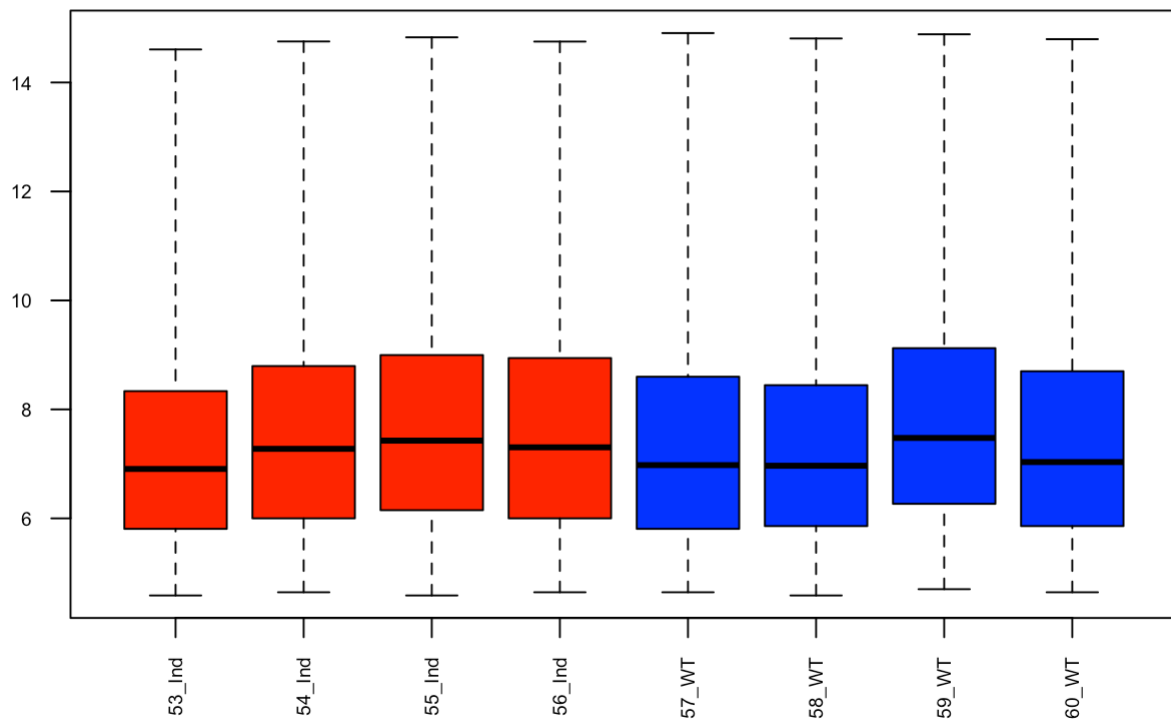
Anem a fer un boxplot, que en aquest cas admet un objecte tipus rawData. Aquest ens ensenyarà la distribució dels valors.

```

# BOXPLOT
boxplot(rawData, which = "all", las = 2, main = "Intensity distribution of RAW data",
  cex.axis = 0.6, col = sampleColor, names = sampleNames)

```

Intensity distribution of RAW data

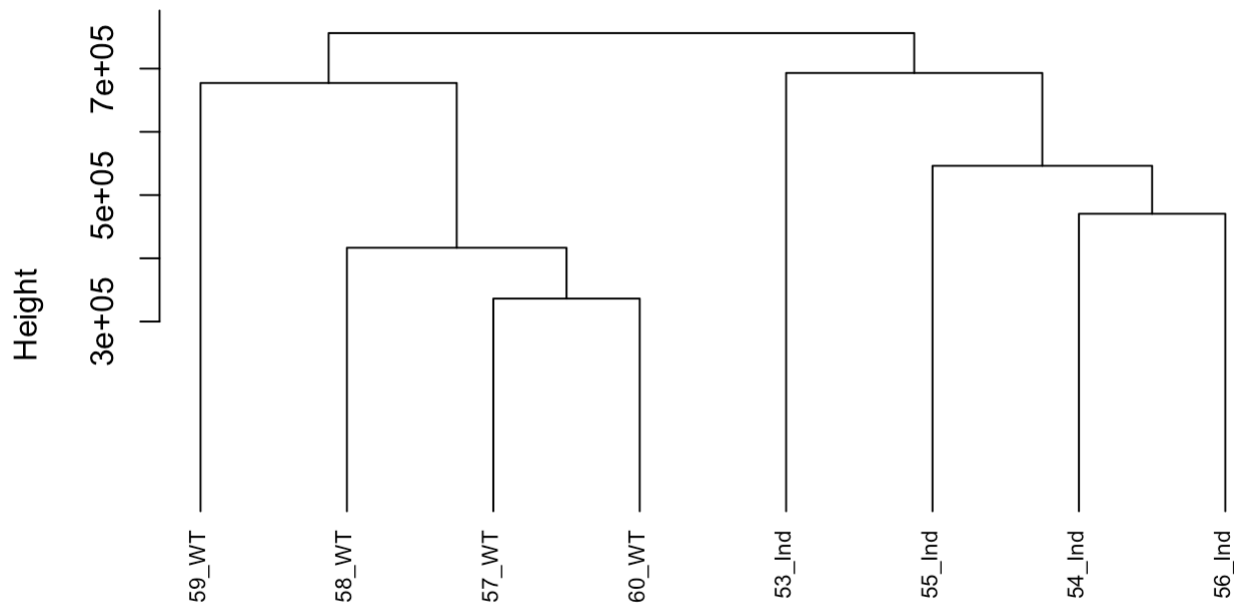

El professor diu que s'han de normalitzar però que no es veuen masses diferències i que són resultats congruents.

Tot seguit fa un clustering jeràrquic, que ens dona un tipus d'informació una mica diferent:

```
# HIERARQUICAL CLUSTERING
clust.euclid.average <- hclust(dist(t(exprs(rawData))), method = "average")
plot(clust.euclid.average, labels = sampleNames, main = "Hierarchical clustering of R
awData",
     cex = 0.7, hang = -1)
```

Hierarchical clustering of RawData


```
dist(t(exprs(rawData)))
hclust (*, "average")
```

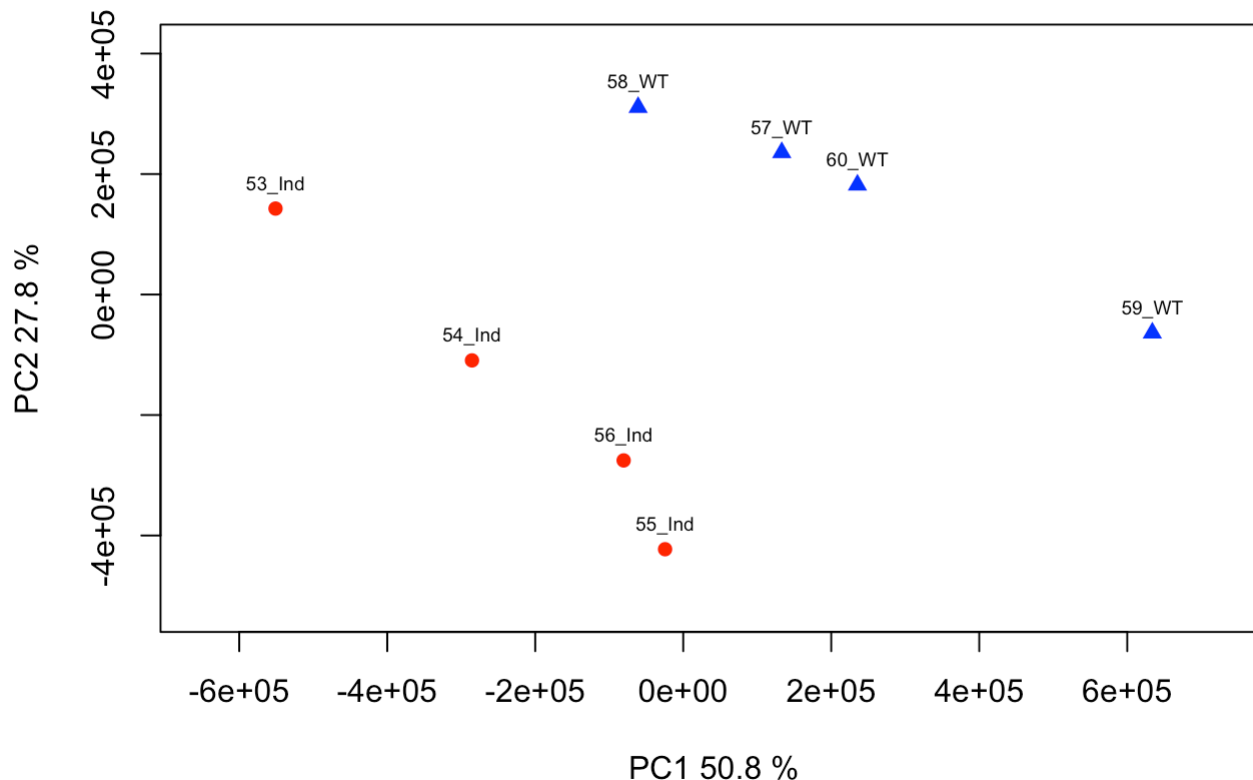
Ens ensenya com s'agrupen les mostres: veiem que les mostres induïdes s'assemblen més entre elles i el mateix amb les no induïdes.

Ara farem un PCA: reducció de la dimensionalitat. Ens crea unes dimensions independents entre sí i cada dimensió explica un % de variabilitat. Recordem que a columnes tenim mostres i a files cada gen. El codi que fan servir és el següent:

#PRINCIPAL COMPONENT ANALYSIS

```
plotPCA <- function ( X, labels=NULL, colors=NULL, dataDesc="", scale=FALSE, formapunts=NULL, myCex=0.8,...) #ha definit una funció per fer el PCA. X serà la matriu d'expressió gènica. NO LES ESCALA.
```

```
{
  pcX<-prcomp(t(X), scale=scale) #fa la transposada; escalarà les dades si a l'anterior posa TRUE; sinó no.
  loads<- round(pcX$sdev^2/sum(pcX$sdev^2)*100,1) #calcula la variància explicada per cada component.
  #print.loads)
  xlab<-c(paste("PC1",loads[1],"%")) #etiquetes pels eixos amb els % de cada component
  ylab<-c(paste("PC2",loads[2],"%"))
  if (is.null(colors)) colors=1 #negre si no s'especifica
  plot(pcX$x[,1:2],xlab=xlab,ylab=ylab, col=colors, pch=formapunts,
       xlim=c(min(pcX$x[,1])-100000, max(pcX$x[,1])+100000),ylim=c(min(pcX$x[,2])-100000, max(pcX$x[,2])+100000))
  text(pcX$x[,1],pcX$x[,2], labels, pos=3, cex=myCex)
  title(paste("Plot of first 2 PCs for expressions in", dataDesc, sep=" "), cex=0.8)
}
#no podem entrar els rawdata directe i aquí sí que cal exprs(rawData)
plotPCA(exprs(rawData), labels=sampleNames, dataDesc="raw data", colors=sampleColor,
       formapunts=c(rep(16,4),rep(17,4)), myCex=0.6)
```

Plot of first 2 PCs for expressions in raw data

Veiem al gràfic que PC1 explica el 50% i segona 27%; això és >75%. Els grups estan separats per una diagonal, pel que deduïm que necessitem aquestes dues PC.

El següent chunk passa els gràfics a PDF per tenir-los per consultar posteriorment:

```
# SAVE TO A FILE
pdf(file.path(ResultsDir, "QCPlots_Raw.pdf")) #inicia la creació del PDF
# ara és el codi de cada gràfic per generar en tres 'pàgines' de PDF diferents.
boxplot(rawData, which = "all", las = 2, main = "Intensity distribution of RAW data",
        cex.axis = 0.6, col = sampleColor, names = sampleNames)
plot(clust.euclid.average, labels = sampleNames, main = "Hierarchical clustering of samples of RawData",
     cex = 0.7, hang = -1)
plotPCA(exprs(rawData), labels = sampleNames, dataDesc = "raw data", colors = sampleColor,
        formapunts = c(rep(16, 4), rep(17, 4)), myCex = 0.6)
dev.off() #fi de la creació del PDF
```

```
quartz_off_screen
2
```

CONTROL DE QUALITAT AMB 'arrayQualityMetrics'

Això ens permet fer-ho més ràpid i no gràfic per gràfic. Li donem com a objecte el rawData i ens fa un gràfic de control de qualitat. Això sí, tarda una mica, i no sol donar més info que el que hem fet. El profe ha ficat una variable boleana per determinar si s'executa o no:

```
# Avoid re-running it each time the script is executed.
rerun <- FALSE
if (rerun) {
  arrayQualityMetrics(rawData, reporttitle = "QC_RawData", force = TRUE)
}
```

El document generat és un html que es troba dins la carpeta que li hem dit, en aquest cas, QC_RawData. Dins de l'informe que es genera veiem que hi ha una taula al principi on hi ha tres columnes que són els tres criteris que podrien indicar que hi ha un error. El tercer és el menys precís/eficient. El gràfic dos és per indicar si hi ha alguna mostra atípica, que per ser-ho ha de superar la línia negra de la dreta.

EL CONTROL DE QUALITAT ES POT DFER ABANS I DESPRÉS DE NORMALITZAR LES DADES, PERÒ...

...Es recomana fer tot això abans de la normalització ja que sinó podríem veure que la variabilitat explicada en PCA és menor. Això és perquè es comprimeixen les dades i es redueix la variabilitat.

NORMALITZACIÓ

La farem amb el mètode rma = robust multiarray average.

```
eset <- rma(rawData) #RMA del paquet affy
```

```
Background correcting
Normalizing
Calculating Expression
```



```
write.exprs(eset, file.path(ResultsDir, "NormData.txt")) #guardar les dades en un fitxer; escriu la matriu d'expressió d'un ExpressionSet en un fitxer
eset
```

```
ExpressionSet (storageMode: lockedEnvironment)
assayData: 35556 features, 8 samples
  element names: exprs
protocolData
  rowNames: 1 2 ... 8 (8 total)
  varLabels: exprs dates
  varMetadata: labelDescription channel
phenoData
  rowNames: 1 2 ... 8 (8 total)
  varLabels: fileName grupos ShortName Colors
  varMetadata: labelDescription channel
featureData: none
experimentData: use 'experimentData(object)'
Annotation: pd.mogene.1.0.st.v1
```

Normalització quantílica: Normalitza les dades entre els diferents arrays perquè tinguin la mateixa distribució. Les dades s'han guardat en un arxiu dins de results per tenir-los a mà. El resultat final és un expressionSet, que si ens fixem amb la sortida que ens dona, hi ha assayData: *ExpressionSet (storageMode: lockedEnvironment); assayData: 35556 features, 8 samples*. S'han agrupat les sondes, ja que si compararem amb rawdata, hi havia moltes més entrades: *GeneFeatureSet (storageMode: lockedEnvironment); assayData: 1102500 features, 8 samples*.

FILTRAT

Ara farem un filtratge dels gens per eliminar aquells amb baixa variabilitat (si canvien poc entre els diferents grups, no ens donarà resultats; o bé els que no tenen identificador ENTREZ). El que volem és eliminar soroll innecessari i potenciar els resultats estadístics.

No és imprescindible tenir el paquet d'anotacions per filtrar (el require.entrez) però si el tenim, podrem eliminar les sondes que no estan anotades i que no solen tenir interès. Veiem al codi que fa servir el rang interquartílic, ens quedem amb el 25% més variable i que tenen ID entrez.

Amb tot això guanyem un dataset menor, que té menys gens vaja, del que hem descartat els gens que amb gran probabilitat no estaran relacionats amb el nostre problema. Ens deixarà fer el multiple testing de manera menys restrictiva. Avui en dia cada vegada es fa menys filtratge.

```
annotation(rawData)
```

```
[1] "pd.mogene.1.0.st.v1"
```

```
library(genefilter) #paquet necessari per fer el filtratge
annotation(eset) <- "mogene10sttranscriptcluster.db" #assigna l'anotació 'mogene10st
transcriptcluster.db' al teu objecte eset. indica que les dades d'expressió corresponen
a microarrays de ratolí (mogene) i que s'utilitzarà la base de dades 'mogene10sttra
nscriptcluster.db' per obtenir informació sobre els gens. Aquesta info no està dispon
ible fàcilment (has de tenir experiència amb bioconductor per deduir el paquet). Adj
unto explicació AI.
eset_filtered <- nsFilter(eset, var.func = IQR, var.cutoff = 0.75, var.filter = TRUE,
  require.entrez = TRUE, filterByQuantile = TRUE)
# NUMBER OF GENES REMOVED
print(eset_filtered) #és una llista. Si l'obrim veiem que ens diu quants ha elimina
t, quants tenien poca variabilitat i quants no tenien ID ENTREZ
```

```
$eset
ExpressionSet (storageMode: lockedEnvironment)
assayData: 5041 features, 8 samples
  element names: exprs
protocolData
  rowNames: 1 2 ... 8 (8 total)
  varLabels: exprs dates
  varMetadata: labelDescription channel
phenoData
  rowNames: 1 2 ... 8 (8 total)
  varLabels: fileName grupos ShortName Colors
  varMetadata: labelDescription channel
featureData: none
experimentData: use 'experimentData(object)'
Annotation: mogene10sttranscriptcluster.db

$filter.log
$filter.log$numDupsRemoved
[1] 1943

$filter.log$numLowVar
[1] 15123

$filter.log$numRemoved.ENTREZID
[1] 13449
```

```
# NUMBER OF GENES IN
print(eset_filtered$eset) #ExpressionSet amb 5041 gens
```

```

ExpressionSet (storageMode: lockedEnvironment)
assayData: 5041 features, 8 samples
  element names: exprs
protocolData
  rowNames: 1 2 ... 8 (8 total)
  varLabels: exprs dates
  varMetadata: labelDescription channel
phenoData
  rowNames: 1 2 ... 8 (8 total)
  varLabels: fileName grupos ShortName Colors
  varMetadata: labelDescription channel
featureData: none
experimentData: use 'experimentData(object)'
Annotation: mogene10sttranscriptcluster.db

```

Interpretació del nom de la plataforma (pd.mogene.1.0.st.v1)

- **mogene** → Es refereix al *Mouse Gene* array.
- **1.0** → La versió de l'array.
- **st** → Significa *Sense Targeted*, que indica que l'array utilitza sondes orientades a transcripcions completes (*transcript clusters*).
- **v1** → Versió de la plataforma, que no afecta l'anotació perquè fa referència al disseny físic.

Aquest nom indica que estàs treballant amb l'array "Mouse Gene 1.0 ST Array", que fa servir *transcript clusters* com a unitat d'anotació.

Connexió amb els paquets d'anotació

A Bioconductor, els paquets de bases de dades per a arrays d'Affymetrix segueixen un patró consistent:

- Els arrays que utilitzen clústers de transcripció tenen el sufix **transcriptcluster.db**.
- L'arrel del nom del paquet sempre està relacionada amb el nom de la plataforma (en aquest cas, **mogene10st**).

Això significa que:

- **mogene10st** és l'arrel perquè fa referència a "Mouse Gene 1.0 ST Array".
- **transcriptcluster.db** indica que és un paquet d'anotació basat en clústers de transcripció.

Absència d'informació explícita en Bioconductor

Tot i que Bioconductor no et dóna directament aquesta associació, pots deduir-ho:

- Les plataformes **pd.*** d'Affymetrix tenen paquets associats d'anotació que segueixen el mateix prefix. Per exemple:
  - **pd.mogene.2.0.st** → **mogene20sttranscriptcluster.db**
  - **pd.hugene.1.0.st.v1** → **hugene10sttranscriptcluster.db**
  - **pd.clariom.s.mouse.ht** → **clariomsmousetranscriptcluster.db**

Aquesta regularitat en els noms ajuda a deduir que:

- `pd.mogene.1.0.st.v1` → `mogene10sttranscriptcluster.db`

```
filteredEset <- eset_filtered$eset #extreiem l'expressionSet
filteredData <- exprs(filteredEset) #la matriu d'expressió
pData(eset_filtered$eset)$ShortName
```

```
[1] "53_Ind" "54_Ind" "55_Ind" "56_Ind" "57_WT" "58_WT" "59_WT" "60_WT"
```

```
colnames(filteredData) <- pData(eset_filtered$eset)$ShortName #canviem el nom de les
columnes, així tindrem les etiquetes posteriorment.
```

SELECCIÓ DE GENS

En aquest cas tenim únicament dos grups (inudít/no induït) i un factor a analitzar. Farem servir el programa LIMMA; aquest ens proporciona una gran quantitat d'informació com ara un estimador de la variabilitat de cada gen. Aquest càlcul el fa mirant la variabilitat de cada gen vs la variabilitat global del dataset.

Primer construïm una matriu de disseny. Podem utilitzar *modelmatrix* indicant quin factor volem que es faci servir. La matriu de disseny és una representació matemàtica de l'estructura experimental que s'utilitza per modelar les dades i identificar els gens que canvien la seva expressió entre les condicions experimentals.

```
library(limma)
pData(filteredEset)$grupos
```

```
[1] "Induced" "Induced" "Induced" "Induced" "WT"      "WT"      "WT"
[8] "WT"
```

```
treat <- pData(filteredEset)$grupos #extreiem la columna de grups de les metadades i
ho guardem dins la variable treat
lev <- factor(treat, levels = unique(treat)) #fem que sigui factor. La part de level
s assegura que els nivells del factors sigui únics i presents de la var treat.
design <- model.matrix(~0 + lev) #0 indica que no es vol incloure un terme d'intercepció
al model, i lev indica que es vol incloure una columna per a cada nivell del factor lev.
colnames(design) <- levels(lev)
rownames(design) <- sampleNames
# La matriu de disseny resultant tindrà una fila per a cada mostra i una
# columna per a cada grup experimental. Els valors de la matriu seran 1 si la
# mostra pertany al grup corresponent i 0 en cas contrari.
print(design)
```

```

      Induced WT
53_Ind      1  0
54_Ind      1  0
55_Ind      1  0
56_Ind      1  0
57_WT       0  1
58_WT       0  1
59_WT       0  1
60_WT       0  1
attr(,"assign")
[1] 1 1
attr(,"contrasts")
attr(,"contrasts")$lev
[1] "contr.treatment"

```

Ara fem la matriu de contrast = consisteix en dir quines comparacions volem fer en forma de resta: induïts vs no afectat.

```

#COMPARISON
cont.matrix1 <- makeContrasts( #la funció makeContrasts és la que fa la matriu.
      Induced.vs.WT = Induced-WT,#induced vs wild type
      levels = design) #els nivells han de ser els mateixos que els de la matriu anterior
comparisonName <- "Efecto de la Inducción" #Assigna el nom "Efecto de la Inducción" a una variable anomenada comparisonName
print(cont.matrix1)

```

```

      Contrasts
Levels   Induced.vs.WT
Induced      1
WT          -1

```

Ara estimarem el model. Amb el paquet limma ara ajustem un model lineal a les dades d'expressió filtrades i calculem estadístiques per a la comparació de grups. Així podrem identificar els gens que canvien significativament la seva expressió entre les condicions experimentals.

```

# MODEL FIT
fit1 <- lmFit(filteredData, design) #ajustem el model fent servir les dades d'expressió filteredData i la matriu de disseny design.
fit.main1 <- contrasts.fit(fit1, cont.matrix1) #aplica la matriu de contrasts a fit1 per fer les estadístiques de comparació.
fit.main1 <- eBayes(fit.main1) #Calcula estadístiques moderades utilitzant un mètode empíric Bayes. eBayes=bayes empíric

```

Hi ha alternatives vàlides al mètode empíric Bayes utilitzat en el paquet `limma` per a l'anàlisi d'expressió diferencial. Algunes d'aquestes alternatives inclouen:

- **t-test:** El t-test és una prova estadística clàssica que es pot utilitzar per comparar les mitjanes de dos grups. Es pot utilitzar per a l'anàlisi d'expressió diferencial quan es comparen dos grups experimentals.
- **ANOVA:** L'ANOVA (anàlisi de la variància) és una prova estadística que es pot utilitzar per comparar les mitjanes de tres o més grups. Es pot utilitzar per a l'anàlisi d'expressió diferencial quan es comparen múltiples grups experimentals.

- **SAM (Significance Analysis of Microarrays):** SAM és un mètode estadístic no paramètric que es va desenvolupar específicament per a l'anàlisi d'expressió diferencial de microarrays.
- **Rank product:** El mètode de rank product és un altre mètode no paramètric que es pot utilitzar per a l'anàlisi d'expressió diferencial.

Per exemple, el t-test i l'ANOVA són mètodes clàssics que són fàcils d'implementar i interpretar, però poden ser menys potents que el mètode empíric Bayes quan el nombre de mostres és petit. SAM i el mètode de rank product són mètodes no paramètrics que són més robustos a la presència de valors atípics, però poden ser més difícils d'implementar.

Els resultats de l'anàlisi que hem fet estan guardats dins l'objecte `lmfit` i es poden extreure amb la instrucció `topTable`. Aquesta instrucció, `topTable`, pot aplicar un filtre automàtic basat en dos criteris diferents: "log fold change" i "p-value". En aquest cas agafarem únicament els gens amb un log-fold-change més gran de 3 i p-valor ajustat inferior a 0.05.

```
topTab <- topTable(fit.main1, number = nrow(fit.main1), coef = "Induced.vs.WT", adjus
t = "fdr",
  lfc = 3, p.value = 0.05)
# de fitmain1 treiem les estadístiques. number-->indica que es volen mostrar
# tots els gens. coef = 'Induced.vs.WT': Especifica el contrast per al qual es
# volen extreure els DEGs. adjust = 'fdr': Indica que es vol ajustar el p-valor
# per controlar la taxa de falsos descobriments (FDR). lfc = 3: Especifica un
# log fold change (lfc) mínim de 3 per considerar un gen com a diferencialment
# expressat. Això significa que només es mostraran els gens que tenen un canvi
# d'expressió de almenys 3 vegades (en escala logarítmica) entre els grups.
# p.value = 0.05: Especifica un p-valor màxim de 0.05 per considerar un gen com
# a diferencialment expressat.
dim(topTab)
```

```
[1] 219 6
```

```
head(topTab)
```

	logFC	AveExpr	t	P.Value	adj.P.Val	B
10470175	5.707416	7.364107	37.97989	1.509750e-12	5.098562e-09	18.94789
10351443	5.779825	9.600246	36.92502	2.022838e-12	5.098562e-09	18.71043
10403796	5.654198	8.316620	34.73894	3.811235e-12	6.331269e-09	18.18482
10522388	5.531318	8.431707	33.36608	5.790093e-12	6.331269e-09	17.82961
10469358	-5.371210	7.747743	-33.10581	6.279775e-12	6.331269e-09	17.75992
10531869	5.751976	8.785049	31.78481	9.576493e-12	7.061047e-09	17.39403

L'estadístic B és un resultat bayesià de la probabilitat que estigui diferencialment expressat vs que no.

ANOTACIÓ DE RESULTATS

Ara el que farem és obtenir els identificadors dels gens que ens interessin. Això ho farem obtenint els identificadors de ENTREZ i GENE SYMBOL corresponents als probesets que hi ha a la taula de resultats (identificats amb els id de la companyia que ha produït els microarrays).

```
library(mogene10sttranscriptcluster.db) #carreguem el paquet d'anotació.
keytypes(mogene10sttranscriptcluster.db) #ens ensenya els tipus de claus disponibles.
```

[1] "ACCNUM"	"ALIAS"	"ENSEMBL"	"ENSEMBLPROT"	"ENSEMBLTRANS"
[6] "ENTREZID"	"ENZYME"	"EVIDENCE"	"EVIDENCEALL"	"GENENAME"
[11] "GENETYPE"	"GO"	"GOALL"	"IPI"	"MGI"
[16] "ONTOLOGY"	"ONTOLOGYALL"	"PATH"	"PFAM"	"PMID"
[21] "PROBEID"	"PROSITE"	"REFSEQ"	"SYMBOL"	"UNIPROT"

```

anotaciones <- AnnotationDbi::select(mogene10sttranscriptcluster.db, keys = rownames
(filteredData),
  columns = c("ENTREZID", "SYMBOL")) #obtenim les anotacions amb select; les claus
són els noms de la fila de la matriu filteredData; li diem les columnes que volem ext
reure. Ho guardem tot a anotaciones.
anotaciones

```

	PROBEID	ENTREZID	SYMBOL
1	10379727	100034251	Wfdc17
2	10585180	100036537	Gm11149
3	10554156	100038347	Fam174b
4	10408047	100038371	Zfp389
5	10500360	100038464	Gm15441
6	10578950	100038489	Ape1a
7	10405892	100038538	Ramac1
8	10436692	100038614	Gm10791
9	10352794	100038712	Gm10516
10	10369102	100038725	Cep85l
11	10453555	100038746	Gm1976
12	10362102	100038752	Gm10825
13	10451287	100038882	Isg15
14	10406823	100039691	Lncenc1
15	10362534	100040846	5930403N24Rik
16	10368700	100041085	Mfsd4b3-ps
17	10402783	100041194	Ahnak2
18	10490843	100041480	Myef2l
19	10505163	100041581	Zkscan16
20	10412488	100041678	Gm3500
21	10523750	100042165	Thoc2l
22	10414747	100043218	Trav12n-1
23	10558400	100043254	Nps
24	10487506	100043424	Morrbid
25	10486201	100043609	Gm14207

```

[ reached 'max' / getOption("max.print") -- omitted 5016 rows ]

```

Habitualment es fa servir entrez, ensembl i symbol, que aquest últim no és tan estàndard però és més intuïtiu.

Ara afegirem aquesta informació a topTable. Per fer-ho, fa servir concatenació fent servir “pipes” del paquet dplyr:

```
library(dplyr)
```

```
topTabAnotada <- topTab %>% #està creant una nova taula; %>% anotador pipe que ens d
eixa fer múltiples operacions a la vegada
  mutate(PROBEID=rownames(topTab)) %>% #afegeix una nova columna
  left_join(anotaciones) %>% #combina les taules utilitzant unió oper l'esquerra
  arrange(P.Value) %>% #reordena el p valor en ordre descendent.
  select(7,8,9, 1:6) #reordena les columnes: Primer es mostren les columnes 7, 8 i 9
(que corresponen a "PROBEID", "ENTREZID" i "SYMBOL"), seguides de les columnes 1 a 6
(que contenen la resta d'informació sobre els gens diferencialment expressats).
```

```
head(topTabAnotada)
```

	PROBEID	ENTREZID	SYMBOL	logFC	AveExpr	t	P.Value
1	10470175	227627	Obp2a	5.707416	7.364107	37.97989	1.509750e-12
2	10351443	110648	Lmx1a	5.779825	9.600246	36.92502	2.022838e-12
3	10403796	218038	Amph	5.654198	8.316620	34.73894	3.811235e-12
4	10522388	231290	Slc10a4	5.531318	8.431707	33.36608	5.790093e-12
5	10469358	17533	Mrc1	-5.371210	7.747743	-33.10581	6.279775e-12
6	10531869	26414	Mapk10	5.751976	8.785049	31.78481	9.576493e-12

	adj.P.Val	B
1	5.098562e-09	18.94789
2	5.098562e-09	18.71043
3	6.331269e-09	18.18482
4	6.331269e-09	17.82961
5	6.331269e-09	17.75992
6	7.061047e-09	17.39403

Amb aquests resultats, generem un nou document per tenir-lo.

```
write.csv2(topTabAnotada, file = file.path(ResultsDir, "Genes seleccionados.csv"))
print(xtable(topTab, align = "lllllll"), type = "html", html.table.attributes = "",
  file = file.path(ResultsDir, "Genes seleccionados.html"))
```

VISUALITZACIÓ DELS RESULTATS

Podem fer un volcano plot o bé un heat map.

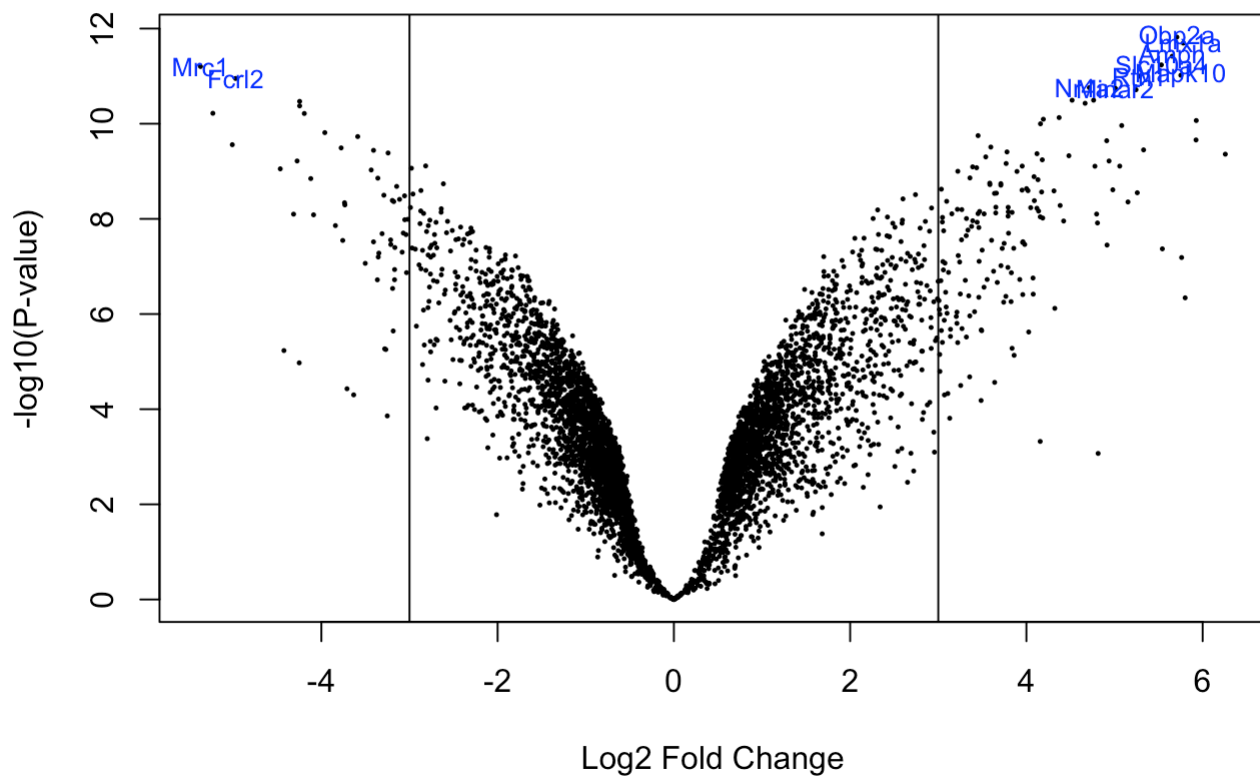
VOLCANO PLOT

El volcano plot és un tipus de gràfic que mostra el log fold change (lfc) a l'eix x i el -log10 del p-valor a l'eix y. Això permet identificar fàcilment els gens que tenen un canvi d'expressió significatiu i un p-valor baix.

```
genenames <- AnnotationDbi::select(mogene10sttranscriptcluster.db, rownames(fit.main
1),
  c("SYMBOL"))$SYMBOL #agafem els noms del paquet que hem fet servir fins ara. Row
names els agafem de fit.main1 que són els identificadors de les sondes. Volem extreure
el símbol. Ho guardem a genenames.
volcanoplot(fit.main1, highlight = 10, names = genenames, main = paste("Differentiall
y expressed genes",
  colnames(cont.matrix1), sep = "\n"))
abline(v = c(-3, 3)) #línia per veure el logfold
```


Differentially expressed genes


```
# fitmain1: conté les estadístiques moderades per a la comparació entre grups;  
# donem noms només als 10 més diferents.
```

```
pdf(file.path(ResultsDir, "Volcanos.pdf")) #en fem un PDF.
volcanoplot(fit.main1, highlight = 10, names = genenames, main = paste("Differentiall
y expressed genes",
      colnames(cont.matrix1), sep = "\n"))
abline(v = c(-3, 3))
dev.off()
```

quartz_off_screen
2

HEATMAPS

Ara farem servir LA MATIRU D'EXPRESSIÓ.

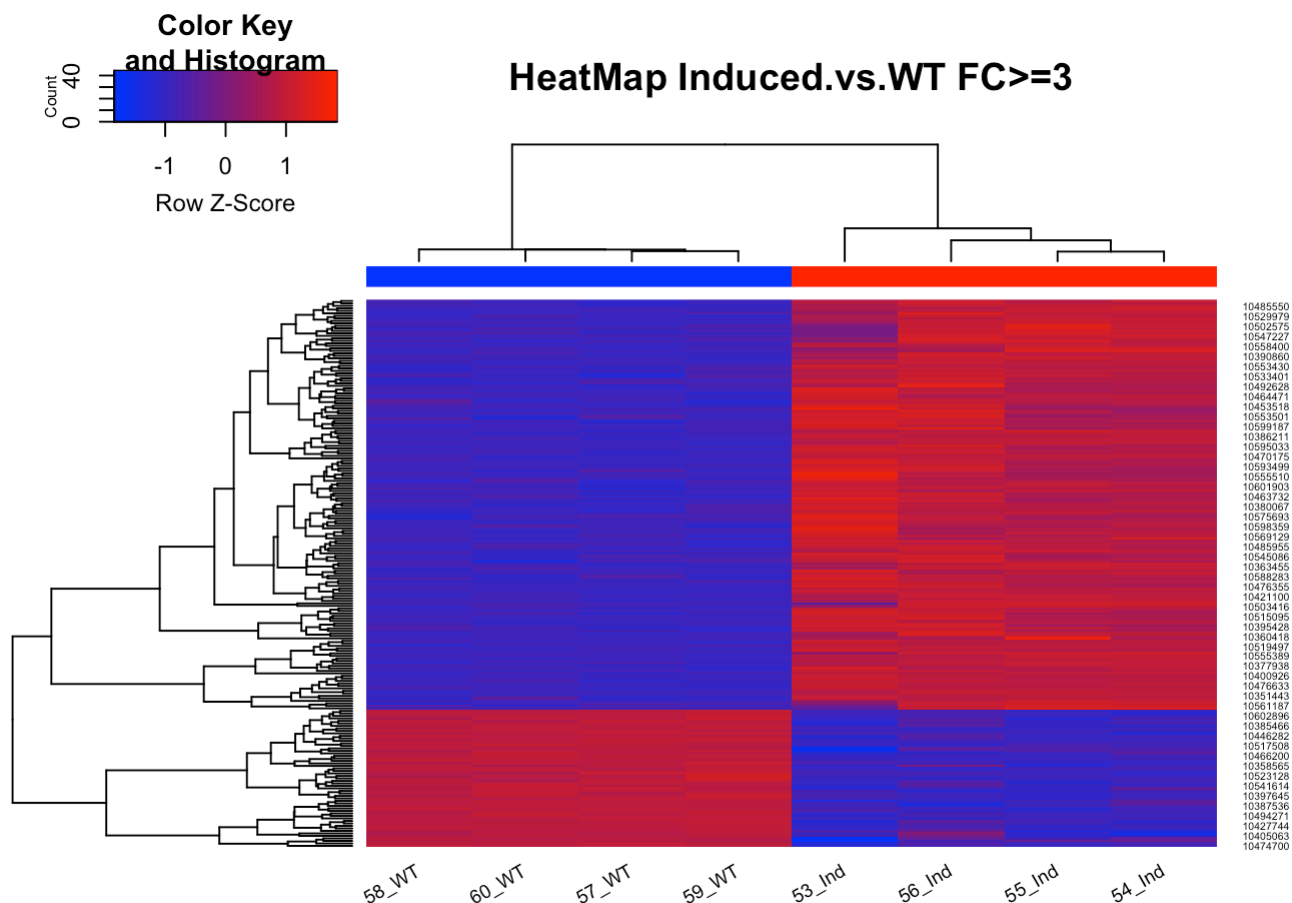
```
selectedRows <- rownames(filteredData) %in% rownames(topTab) #un vector lògic selecte
dRows que indica quines files de la matriu filteredData corresponen als gens presents
a la taula topTab (els DEGs).
selectedData <- filteredData[selectedRows,]#una nova matriu selectedData que conté no
més les files de filteredData que corresponen als DEGs.
```

#HEATMAP PLOT

```
my_palette <- colorRampPalette(c("blue", "red"))(n = 299) #paleta de colors que va de
l blau al vermell amb 299 colors intermedis.
```

```
library(gplots)
```

```
heatmap.2(selectedData,
  Rowv=TRUE, #agrupa gens
  Colv=TRUE, #agrupa columnes
  main="HeatMap Induced.vs.WT FC>=3",
  scale="row", #escala valors d'expressió per fila
  col=my_palette,
  sepcolor="white",
  sepwidth=c(0.05,0.05),
  cexRow=0.5,
  cexCol=0.9,
  key=TRUE, #mostra llegendra
  keysize=1.5,
  density.info="histogram",
  ColSideColors=c(rep("red",4),rep("blue",4)), #colors per marcar els grups e
xperimentals
  tracecol=NULL,
  srtCol=30) #rota etiquetes
```



```
#creem el PDF
pdf(file.path(ResultsDir,"Heatmap.pdf"))
heatmap.2(selectedData,
  Rowv=TRUE,
  Colv=TRUE,
  main="HeatMap Induced.vs.WT FC>=3",
  scale="row",
  col=my_palette,
  sepcolor="white",
  sepwidth=c(0.05,0.05),
  cexRow=0.5,
  cexCol=0.9,
  key=TRUE,
  keysize=1.5,
  density.info="histogram",
  ColSideColors=c(rep("red",4),rep("blue",4)),
  tracecol=NULL,
  srtCol=30)

dev.off()
```

```
quartz_off_screen
  2
```

Hi ha dos grups de gens: uns, els vermells, que estan menys expressats en el wild type i més a l'induït; i uns al revés. Hem seleccionat expressament els més expressats, per tant, el gràfic és purament confirmatiu.

ANÀLISI DE SIGNIFICACIÓ BIOLÒGICA

Fan un anàlisi de sobre-representació, que busca si entre les anotacions hi ha alguna categoria (amb gene ontology o així) que apareixi amb més freqüència que la real esperada.

Per fer això necessitem:

- Una llista seleccionada.
- L'univers de gens, és a dir, tots els gens que s'han inclòs a l'anàlisi (depenent de l'usuari es posen tots els del xip o tots els del genoma).

La majoria de programes necessites que els identificadors dels gens siguin format ENTREZ , pel que prepararem ambdues llistes a la vegada (tot i que ja teníem la dels gens seleccionats).

```

library(mogene10sttranscriptcluster.db) #carreguem el paquet d'anotació
probesUniverse <- rownames(filteredData) #vector que conté els noms de la fila de la
matriu fileData. Són els noms dels identificadors de les sondes de microarray i són
l'univers de gens.
entrezUniverse <- AnnotationDbi::select(mogene10sttranscriptcluster.db, probesUnivers
e,
  "ENTREZID")$ENTREZID
# agafem els ID d'entrez.
topProbes <- rownames(selectedData) #les claus que s'utilitzaran per identificar els
gens.
entrezTop <- AnnotationDbi::select(mogene10sttranscriptcluster.db, topProbes, "ENTREZ
ID")$ENTREZID

topGenes <- entrezTop[!duplicated(entrezTop)] #Elimina els IDs d'Entrez duplicats de
l vector entrezTop i emmagatzema el resultat en un vector anomenat topGenes
entrezUniverse <- entrezUniverse[!duplicated(entrezUniverse)] #Elimina els IDs d'Ent
rez duplicats del vector entrezUniverse

```

Hi ha múltiples paquets per fer l'anàlisi d'enriquiment genètic. Cada paquet fa coses diferents però les idees subjacents són les mateixes.

En aquest cas veurem `GE0stats`; és un dels primers paquets disponibles de Bioconductor per fer l'anàlisi d'enriquiment. Per fer-lo servir s'ha de crear un objecte anomenat "hiperparàmentre" que pot ser de classe tipus:

- `GOHyperGParams` farà l'anàlisi basat en Gene Ontology.
- `KEGGHyperGParams` anàlisi basat en la base de dades REACTOMA
- `PFAMHyperGParams` basat en la base de dades de PFAM.

```

library(GOstats) #carreguem el paquet
# L'objecte GOHyperGParams té un argument ontology que pot ser 'BP' -
# biological process, 'MF'-molecular function o 'CC'-cellular component.
GOparams = new("GOHyperGParams", geneIds = topGenes, universeGeneIds = entrezUnivers
e,
  annotation = "mogene10sttranscriptcluster.db", ontology = "BP", pvalueCutoff = 0.
01)
# creem un objecte amb els IDs de topGenes, els de l'univers, fem l'anàlisi amb
# biological process i el llindar estadístic el posem a 0.01. S'hauria de fer
# per a cada ontologia.

```

```
GOhyper = hyperGTest(GOparams)
```

Executem el test i guardem el resultat a `GOhyper`. Aquest objecte conté ID del terme GO, Nom del terme GO, p-valor (de la prova hipergeomètrica; indica significació de l'enriquiment), nombre de gens, nombre esperat de gens (nombre de gens que s'esperaria que estiguessin associats al terme GO per atzar) i odds ratio (indica la magnitud de l'enriquiment). El test hipergeomètric és un test de fisher.

```
head(summary(GOhyper))
```

	GOBPID	Pvalue	OddsRatio	ExpCount	Count	Size
1	G0:0007154	7.355197e-12	2.637205	82.00494	130	1890
2	G0:0023052	8.449083e-12	2.627972	81.18055	129	1871
3	G0:0007610	6.866247e-09	3.437609	13.36377	37	308
4	G0:0007186	1.624698e-08	3.500490	11.97532	34	276
5	G0:0007218	5.528504e-08	14.415423	1.12811	10	26
6	G0:0007165	7.638344e-08	2.128321	72.19905	109	1664
						Term
1						cell communication
2						signaling
3						behavior
4						G protein-coupled receptor signaling pathway
5						neuropeptide signaling pathway
6						signal transduction

```
dim(summary(GOhyper))
```

```
[1] 242    7
```

La primera columna ens ensenya quina categoria de la GO està més enriquida, quantes vegades més abundant és respecte el que esperaríem (OR=1, igual d'abundant).

Gravem els resultats.

```
# Creamos un informe html con los resultados
GOfilename = file.path(ResultsDir, "GOResults.html")
htmlReport(GOhyper, file = GOfilename, summary.args = list(htmlLinks = TRUE))
```

Una vegada finalitzat l'anàlisi recomana el profe recòrrer tot el document des de zero per a assegurar-nos que el codi és reproducible.

Per tant, al final què tenim? A dins de la carpeta de resultats tenim: - Els gens que estan diferencialment expressats (topTable) - Resultats de significació biològica - Gràfics de control de qualitat - Gràfic Volcano